

Naudingu perspektiiv: keha, iha ja kujutlusvõime piirid

Rita Niineste

Teesid

Artiklis käsitletakse fenomenoloogilisest vaatenurgast seksuaalsust ja eelkõige seksuaalset naudingut. Selleks vaadeldakse seksuaalelu kui igapäevast praktikat ning püütakse seda mõista mitte ainult kui kogemust, vaid ka kui tähendusloome ning eetilise enese- ja teineteisemõistmise võimalust. Analüüs toetub tänapäevastele empiirilistele teadmistele naiste seksuaalsusest ning Simone de Beauvoiri filosoofilistele ideedele kehastumuse ja kujutlusvõime seose ning selle eetiliste järelduste kohta. Artikli keskne tees on, et nauding ei ole seksuaalsuse ebaoluline kõrval- või kaasnähe, vaid selle tähendust määrav koostisosa ja keskpunkt, mille kaudu omandavad mõtte ja suuna nii indiviidi kogemus kui ka partneritevahelise suhte eetiline ja eksistentsiaalne mõõde.

Märksõnad: seksuaalsus, nauding, iha, seksuaaleetika, kujutlusvõime, Simone de Beauvoir, seksuaalsuse filosoofia, seksuaalsuse fenomenoloogia, feministlik fenomenoloogia, vabadus

On vist üsna ootuspärane, et alustades artiklit¹ naiste ja seksuaalsuse teemal, meenub esimesena Simone de Beauvoiri teedrajava „Teise sugupoole“ algus. „Teema on delikaatne, pealegi pole selles midagi uut,“ kõlab raamatu teine lause, põhjendamaks autori kahtlusi, kas on üldse mõtet sellist teost kirjutama asuda (Beauvoir, 1949/1997, lk 11). See lause omakorda tänapäeva lugeja jaoks ootuspärane ei tundunud. Mis mõttes pole uut? Pani ju Beauvoir oma raamatuga aluse täiesti uuele, feministliku filosoofia mõttesuunale, mis tagasivaates võlgneb kogu oma olemasolu paljuski just sellele teosele. Ometi tundus talle kui filosoofile, et selle küsimuse peale on tinti kulutatud juba piisavalt. Ja ometi ta selle raamatu siiski kirjutas, just filosoofiateosena.

Mida sellest nüüd, 75 aastat hiljem arvata? Mida see meile ütleb ja mida varjab? Ütleb justkui sama, mida toonagi: „naisküsimusest“ on räägitud nõrkemiseni ja see näib olevat paljusid, sealhulgas naisi endid, ära tüüdanud. Küllap on sama ka see, mis jääb varju: valdkond, millest on mingisugusegi arvestatava süsteemsusega räägitud vähem kui sada aastat, on filosoofilises mõttes *terra nova*, läbiuurimata maa, mis tuleb alles kaardistada ehk sõnastada ja mõtestada või deleuze'likult väljendudes – mõistestada. Nii vaadates ei ole feministlik mõte muidugi kulunud, vaid alles lapsekingades ja kujunemas. See keeleline ja mõtteline kujutlemine – endale sobivas sõnavaras ja kategooriates väljendatud mõistete sünnitamine – on alati olnud üks filosoofilise töö tuumülesandeid.

Pole saladus, et filosoofiline keelekasutus võib osutuda korraga nii kaitsekiibiks kui ka takistuseks: see võimaldab abstraherida, kuid samas peidab konkreetsed kogemused üldistuste taha. Ka Beauvoir ise pidi oma epohhiloovat teost kirjutades laveerima teadusliku ja filosoofilise tõsiseltvõetavuse ning naiste kogemusmaailma tõetruu kajastamise vahel. Meetod, mille ta selleks valis, oli fenomenoloogiline – mõttesuund, mis püüab kirjeldada kogemusi nende vahetus ilmnemises, et pääseda neile ligi enne teoreetilisi tõlgendusi või teaduslikke seletusi. Filosoofias sillutas

¹ Artikkel põhineb autori hiljuti Tallinna Ülikoolis kaitstud doktoritööl „A Pleasure of One's Own: On the Intersubjectivity of Sexual Experiences“ (Niineste, 2025).

fenomenoloogia tee uuele lähenemisele, kus ka seni sõnastamata või vaevu tajutavad kogemused võisid saada filosoofilise kaalu. Fenomenoloogia ei otsi põhjuslikke seletusi objektide taga, vaid vaatleb, kuidas tähendus sünnib kehastunud subjekti kogemuse käigus situatsioonilises maailmas.

Selles artiklis käsitlen fenomenoloogilisest vaatenurgast seksuaalsust ja eelkõige seksuaalset naudingut. Erinevalt analüütilistest või moraaliteoreetilistest raamistikest, mis kalduvad käsitlema seksuaalsust pigem abstraktselt või normatiivselt, võimaldab fenomenoloogia uurida, kuidas seksuaalsed kogemused teadvuses kujunevad, kuidas iha ja nauding ennast kehas ja teadvuses ilmutavad ning kuidas need suhestuvad inimese enesetaju ja intersubjektiivsete olemisviisidega. See tähendab ennekõike, et vaatlen seksuaalelu kui igapäevast praktikat ning püüan seda mõista mitte ainult kui kogemust, vaid ka kui tähendusloome ning eetilise enese- ja teineteisemõistmise võimalust. Naudingu fenomenoloogilise analüüsi abil saab esile tuua kehalisuse, tähendusloome ja intersubjektiivse suhestumise viise, mis tavateadvuses või normatiivsetes käsitlustes sageli varju jäävad. Seksuaalsuse uurimisel on fenomenoloogia eelis ka võimalus arvesse võtta subjektsuse ambivalentsust, haavatavust ja suhestatud sügavust ehk mõõtmeid, mis sageli jäävad muude filosoofiliste lähenemisviiside jaoks raskesti ligipääsetavaks.

Artikli üks eesmärgi on välja joonistada mõned paralleelid, mis hakkavad silma, kui kõrvutada Beauvoiri peateoses esitatud argumente ja hüpoteese tänapäevaste empiiriliste teadmistega naiste seksuaalsusest. Eelkõige väärivad selles kontekstis edasi arendamist tema filosoofilised ideed kehastumuse ja kujutlusvõime seose ning selle eetiliste järelduste kohta. Nagu filosoof Sara Heinämaa (2003, lk xix) on rõhutanud, oli just Simone de Beauvoir esimene, kes osutas, et nn naisküsimus ei puuduta üksnes naiste ja meeste võrdset kohtlemist ja väärtustamist, vaid vajab filosoofilist lähenemist ning küsimist väärtuste ja tähenduste enda päritolu järele. Seksuaalfilosoofia kontekstis tähendab see, et ka siin läheb võrdsuse nõudmine olemasolevate mõõdupuude alusel alati märgist mõnevõrra mööda, kuna meeste ja naiste seksuaalsus ei ole lõpuni analüüsitav samade kategooriate kaudu. Küsimärgi alla tuleb seega seada need mõõdupuud ise.

Selles sihis püüan allpool omavahel kokku viia Beauvoiri „Teises sugupooles“ (1949/1997) esitatud vaated seksuaalsusele ning tema teoses „Mitmetähenduslikkuse eetika“² (Beauvoir, 1947/2018) sisalduva idee vabaduse ja eetilise tegutsemise seostest.

Artikli keskne tees on, et nauding ei ole seksuaalsuse ebaoluline kõrval- või kaasnähe, vaid selle tähendust määrav koostisosa ja keskpunkt, mille kaudu omandavad mõtte ja suuna nii indiviidi kogemus kui ka partneritevahelise suhte eetiline ja eksistentsiaalne mõõde. Selle teesi täpsustamiseks eritlen seksuaalse kogemuse tähenduslikke kihistusi ning uurin, kuidas kehastumuslikud, afektiivsed ja intersubjektiivsed tähendustasandid konkreetsetes kogemustes ühinevad. Lähtun seejuures arusaamast, et naudingu olulisus ei piirdu subjektiivse meeldivustundega, vaid tegemist on mitmekihilise ja situatiivse suhtega, mis seob subjekti tema enda keha, maailma ja teisega. Analüüsi jälgitavuse huvides vaatlen seksuaalset naudingut kolmest perspektiivist ehk seksuaalse kehastumuse, afektiivse tähendusloome ja seksuaaleetika tulevikuväljavaate seisukohast. Artiklis kajastuva töö laiemaks eesmärgiks on vähehaaval välja kujundada uut kontseptuaalset raamistikku seksuaalsuse mõtestamiseks ning arendada mõisteliselt tundlikumaid tööriistu seksuaalse enesemõistmise ja partnerlussuhete analüüsiks.

1. Nauding kui filosoofiline probleem

1.1. Seksuaalne keha: sigiv ja/või nautiv?

Seksuaalsus kui filosoofiline probleem on Lääne mõtteloos traditsiooniliselt figureerinud marginaalia ridades. Ebaolulise kõrvalteemana pole see kunagi päriselt jõudnud filosoofia suurte küsimuste hulka. Eriti vähe

² Beauvoiri teost „Pour une morale de l'ambiguïté“ pole seni eesti keelde tõlgitud ja seetõttu pole selle pealkirjal ka väljakujunenud tõlkevastet. Olen siinses tekstis pakkunud sõna „l'ambiguïté“ vasteks „mitmetähenduslikkuse“, kuna see tundub sobivat Beauvoiri mõtlemise fenomenoloogiliste alustega paremini kui näiteks „ebaselgus“ või „ambivalentsus“. Fenomenoloogilises diskursuses on inimolu algusest peale mitmetähenduslik, kuna teadvuse objektid on selle suhtes transtsendentsed ehk teadvusevälised ning seetõttu on teadvus maailmale ja teistele olenditele suunatud tõlgendava tähendusloome kaudu ja vormis.

tähelepanu on pälvinud seksuaalne nauding – sellest räägitakse harva kui millestki, mis vääraks eraldi filosoofilist analüüsi. Asjaolule, et seksuaalse naudingu suhtes on Platonist lähtuv ja kristlikus diskursuses omaette rafineerituseni jõudnud mõttetraditsioon ilmutanud pikaajalist umbusku ja halvakspanu, leidub mitu seletust, ent kaks neist torkavad esimesena silma. Esiteks, seksist ongi raske filosoofiliselt mõelda, sest see kuulub kogemuslikult hoopis teistsugusesse modaalsusse kui teoreetiline mõttetöö. Teiseks, filosoofia on sajandeid olnud maskuliinne distsipliin, mille raames on naudingut peetud seksuaalsuse iseenesestmõistetavalt lihtsaks kaasnähteks, mis ei vääri ega ka vaja eraldi käsitlust. Võib aga olla, et siin peitub veel üks, varjatud põhjus: seksuaalne nauding on filosoofiliste tekstide autoritele nende endi kogemuses olnud piisavalt kättesaadav ja loomulik, isegi nii loomulik, et selle tähenduslikkust on olnud raske märgata.

Naiste seksuaalsuse uurimisel on aga järjepidevalt juhitud tähelepanu sellele, kui keeruliseks ja raskesti arusaadavaks on kujunenud kõik naudinguga seonduv võrreldes mehe seksuaalsusega, mis näib lihtsa ja enesestmõistetavana. Ajaloolised käsitlused näitavad, et meeste naudinguga orgasmi olemasolu ei ole kunagi olnud küsimärgi all – erinevalt naise naudingust, mille kohta on esitatud küsimusi, kahtlusi ja seletusi, mis sageli pole vastanud ei naise anatoomiale ega empiirilistele andmetele. (Laqueur 1990, lk 3–4) Mehe nauding on olnud ühiskondlikult nähtav ja filosoofiliselt vaikimisi eeldatud, naise oma aga varjatud, küsitav ja problemaatiline.

Samal ajal kehtib paradoksaalsel moel ka vastupidine: mehe naudingut on olnud võimalik esitada mittetemaatilise ja ebaolulisena, varjates seda seksi teise olulise aspekti – soojätkamise – vajaduse taha. Selline arusaam on tugevalt kinnistunud kristlikus traditsioonis, mille keskne mõtteviis püüdis taltsutada seksuaaliha, nähes selles patu allikat ja kontrollimatut loomalikkust. Püha Augustinuse käsitlustes kohtame korduvalt kirjeldusi mässumeelsest kehaosast, mis ei allu mõistusele ja kehastab inimese vastuhakku jumalikule korrale (Augustinus, 419–420/s. a., ptk I. 9). Tema

seisukoht oli, et isegi abielusisese seksi puhul on tegu patuga, kuna sellest on pea võimatu eemaldada naudingut (*ibid.*, ptk I. 17).

Sellest ideest kasvas välja kristlik seksuaaleetika, mis nägi igasugust seksi patuna, ent eriti otsest hukkamõistu pälvis mitte-prokreatiivne seksuaalsus. Aquino Thomase ja teiste skolasitikute käsitlustes kinnistus arusaam, et seksuaalvahekorra loomulik eesmärk on järglaste saamine, mitte nauding. Viimane on vaid kaasnähe, mis võib, ent ei pruugi ilmnedagi, ning mille väärtus seisneb ainult selles, et see teenib kõrgemat, soo-jätkamise eesmärki. (Aquino Thomas, 1265–1274/1991, ST I-II, küs. 94)

1.2. Nauding: oluline või ebaoluline ja mille jaoks?

Võib öelda, et seksuaalse naudingu küsimus võeti esimest korda täieõiguslikult mõtlemisväärsena üles feministliku mõtte saabumisega, kui nauding kättesaamatus, ebakindlus ja poliitiline tähenduslikkus, eriti naise kogemuse seisukohast, kerkisid esile kui tõsiseltvõetavad filosoofilised probleemid. „Teises sugupooles“ käsitleb Simone de Beauvoir seksuaalsuse ja naudingu teemat mitmes peatükis, tehes seda korraga rabavalt avameelselt ja filosoofiliselt täpselt. Ta kirjeldab tundlikult ja detailselt, kui erinev oli tolle aja naiste seksuaalne initsiatsioon meeste omast ning kui suur lõhe valitses seksuaalsete kogemuste nauditavuses meeste ja naiste vahel. Beauvoir oli aga ka üks esimesi, kes juhtis tähelepanu sellele, mis kristlikul topeltmoraalil põhinevat väärtussüsteemi tegelikult võimaldas ja millele see toetus. Samas teoses kirjeldab ta olulist, põhjapanevat erinevust mehe ja naise seksuaalsuse vahel, mis saab alguse nende seksuaalse kehastumuse erinevusest (Beauvoir, 1949b, lk 133–134).

Bioloogiliste ja kehadevaheliste erinevuste lähivaatlus näitab, et nauding ei ole inimliigi paljunemise seisukohalt üheselt mõistetav nähtus. Inimesel puudub innaaeg ning järglaste saamine ei ole seotud looduslike tsüklitega. Lisaks võimaldab nii mehe kui ka naise keha mitte ainult prokreatiivset, vaid ka rekreatiivset seksi ning naudinguline seks on inimese jaoks üks loomulikumaid viise lõdvestuda ja ennast hästi tunda. Naise ja mehe kehas on seksuaalse naudingu ja soojätkamise funktsioonid aga erinevalt jaotunud. Kui mehe keha vajab sigimisfunktsiooni täitmiseks naudin-

gut, siis naise kehas on need funktsioonid eristunud: kliitoril ei ole mingit rolli sigimises, selle ainus funktsioon ongi nauding. Mehe keha puhul kattuvad sigimisfunktsioon ja seksuaalne nauding piisavalt suurel määral, et võimaldada moraalisüsteemi, mis väärtustab soojätkamist ning taunib naudingut, samal ajal kui esimene ei saagi toimuda teiseta. Naise puhul on olukord teistsugune: nauding ja järglaste saamine on kehatasandil teineteisest eraldi seisvad funktsioonid, ning eetikakoodeks, mis esitab väärtuslikuna ainult järglaste saamist, saab naise naudinguga ajapikku unarusse jätta, ilma et selle kadumist oleks võimalik isegi kuidagi oluliseks pidada.

Erinevus meeste ja naiste seksuaalse naudinguga vahel ei seisne seega mitte loomupäraselt erinevas libiidis või naiste alalhoidlikkuses, vaid selles, et nende kehade võimalused kogeda seksuaalset naudingut on erinevad ning see mõjutab ka seda, kuidas seksuaalsust üldse mõtestatakse. See, et naise keha sisaldab kliitorit, millel ei ole muud funktsiooni kui pakkuda naudingut, oli paljude mõtlejate ja ka arstide jaoks pikki sajandeid arusaamatu või ebaoluline, kuna sellel puudub paralleel mehe kehas. Kuid just see asjaolu on sügavalt filosoofiline, sest seab kahtluse alla kõik need väärtushinnangud, mille alusel on seksuaalsust normeeritud, ning toob nähtavale, kui suures ulatuses on kultuurilised arusaamad seksist olnud üles ehitatud mehekehast lähtuvalt kogemusele. Niisiis ei ole küsimus ainult teadmatuses või bioloogilises erinevuses, vaid selles, kuidas kehasumus struktureerib tähendusloomet ja seab eeltingimused sellele, mida ühiskond peab väärtuslikuks, loomulikuks või soovitavaks.

1.3. Ajalooline suhtumine naudingusse ja selle mõju naiste seksuaalsusele

Nagu eespool nägime, on Lääne kultuuriruumis (kuigi mitte ainult) kristliku moraalikoodeksi järelmina välja kujunenud olukord, kus soojätkamist peetakse seksi puhul teoreetiliselt ja eetiliselt primaarseks, selle praktilist rekreatiivset funktsiooni on aga hakatud tunnustama ja väärtustama alles hiljuti (Basanta & Nuño de la Rosa, 2023, lk 11). Ühtlasi tähendab see, et naiste seksuaalsuse ajalooline mõtestamine on suuresti kujunenud mehekehale tuginevate arusaamade pinnalt. Naiste seksuaalset naudingut on käsitletud mitte ainult ebaolulise kõrvalnähtusena, vaid

mõnikord ka kahtlase või lausa hirmuäratava fenomenina. Kui veel varauusaegse Euroopa meditsiini ja rahvapärимuse kohaselt oli orgasmil naise kehas tähtis roll – usuti, et see on vajalik viljastumiseks –, siis alates 18. sajandi lõpust hakkas see arusaam kiiresti taanduma. Meditsiinilises ja filosoofilises diskursuses käsitleti naist järjest enam seksuaalselt passiivse ja soovideta objektina, mistõttu muutus ka orgasmist kõnelemine naisekeha kontekstis problemaatiliseks. Seksuaalse naudingu kogemus, mis varem oli kuulunud iseenesestmõistetavuste hulka, asendus kujutelmaga naiselikust voorusest ja tagasihoidlikkusest, mis naudingulise seksiga kokku ei sobigi (Laqueur, 1990, lk 67).

Nauding ei kadunud seega seksist meeste jaoks ka kristliku topeltmoraali tingimustes, küll aga muutus see aegamisi järjest probleemsemaks naiste jaoks. Kuna kristlik õpetus suhtus igasugusesse seksuaalnaudingusse vaenulikult ning ülistas neid, kes suutsid sellest täielikult loobuda, omandas seks tabu- ja häbistaatuse, mille tõttu on seksuaalsusest rääkimine veel tänapäeva Lääne ühiskondadeski võrdlemisi komplitseeritud (Gudorf, 1994, lk 82). See tegi olukorra naiste jaoks eriti ebasoodsaks. Ühelt poolt oli domineeriv seksuaalpraktika –vaginaalne vahekord – naise keha jaoks sageli orgasmi saavutamiseks ebapiisav. Teisalt muutus seksuaalsusest rääkimine pere- ja igapäevaelus järjest keerulisemaks ning kõik seksi puutuv nihkus arstide ja teadlaste pärusmaale. Üha enam levima hakanud teadlikkus sellest, et naise orgasm ei ole rasestumiseks vajalik, võis sellele arengule kaasa aidata.³ Mida enam nähti naudingut kui bioloogiliselt ebavajalikku nähtust, seda vähem tundus õigustatud või vajalik keskenduda naise seksuaalsele rahuldusele. Kristlik moraal ei suutnud (või ei tahtnud) leppida sellega, et seks võib olla iseenesest väärtuslik – mitte üksnes vahend, vaid ka eesmärk. Naise seksuaalsed vajadused ja võimed jäid varju ja tagaplaanile. Neid võidi, aga ei pruukinudki otsesõnu eitada: need muutusid aegamööda nähtamatuks, kuna neid ei peetud arvestatavaks osaks seksuaalsest normist.

³ Tõenäoliselt levis teadmine sellest järk-järgult ja geograafiliselt ebaühtlaselt. Tuana (2004, lk 210) paigutab üleminekuperioodi juba 13. sajandisse, Laqueur (1994, lk 2–3) toob näiteid selleteemalistest vaidlustest veel 18. sajandil.

Sigmund Freudi panus 20. sajandi alguse seksuaalteooriatesse oli murranguline, kuid naiste vaatepunktist ainult suurendas juba valdavat segadust. Freudi (1905/2016) käsitus kahest orgasmitüübist – lapseea klitoraalsest ja täiskasvanu naise vaginaalsest orgasmist – kinnistas vaadet, mille kohaselt „tõeline“ naiselik seksuaalsus saavutatakse alles siis, kui naine loobub oma kehale loomupärasest klitoraalsest fookusest ja õpib orgasmi saama ainult penetratiivse vahekorra teel. Kuigi Freud oli õppinud neuroloogiat, otsustas ta mingil põhjusel ignoreerida isegi tolelaegseid anatoomiateadmisi. Georg Ludwig Kobelti 1844. aastal avaldatud uuringud olid juba Freudi teoste kirjutamise ajaks selgelt näidanud, et naise erogeense tundlikkuse kese on kliitor, mitte tupp (O’Connell *et al.*, 2005, lk 1194). Teadmata põhjustel eiras Freud neid teadmisi ja kujundas välja teooria, mis mõjutas seksuaalterapiat veel aastakümneid. Just Freudi mõjul kujunes välja arusaam, mille kohaselt naised, kes ei suuda vaginaalses vahekorras orgasmi kogeda, on seksuaalselt puudulikud või frigidsed.

1.4. Feministlik kriitika ja vaginaalse orgasmi müüdi murenemine

Alates 1970. aastatest kujunes feministlikus mõtteloos vaginaalse orgasmi müüdi suhtes välja tugevalt kriitiline hoiak. Autorid, nagu Anne Koedt jpt, selgitasid oma teostes lihtsasti arusaadavas vormis, et penetratsioon üksi ei paku enamikule naistest orgasmi saavutamiseks piisavat seksuaalset stimulatsiooni, kuna kliitor – mitte tupp – on naise kehas keskne seksuaalset naudingut võimaldav organ (vt Koedt, 1970/1996, lk 111–112). Feministliku kriitika järgi ei olnud probleem mitte naiste seksuaalsuses, vaid normatiivses seksuaalkultuuris, mis esitas heteroseksuaalset penetratsiooni kui ainsat või õiget seksimise viisi. Selle kriitika najal sai masturbatsioonist feministliku enesemääramise ja seksuaalse agentsuse taastamise vahend, mille abil kehtestada oma keha ja naudingu autonoomia väljaspool patriarhaalseid norme.

Orgasmimüüdi kriitika tõi kaasa ka ootuse, et vabanenud ja teadlik naine peaks olema võimeline oma naudinguid ise esile kutsuma või vähemalt kontrollima nendega seotud olukordi. Nii kujunes välja uus, mitmekihiline surve: ühest küljest sotsiaalne norm vahekorra käigus

orgasmini jõuda, teisest küljest aga nõue olla patriarhaalsete müütide suhtes kriitiline ja läbinägelik. Selle tulemusena jäi ja jääb senini paljude naiste tegelik kogemus diskursiivselt nähtamatuks, seda eriti juhul – mis praktikas pigem prevaleerib –, kui vaginaalne vahekord orgasmini ei vii, ning sellega kaasnevad segadus, ebakindlus ja tihti ka häbitunne.

Viimastel kümnenditel on empiiriliste uuringute käigus kogutud üha rohkem andmeid, mis kinnitavad, et enamik naisi saavutab orgasmi kõige lihtsamini masturbeerimise või otsese kliitoristimulatsiooni teel (Herbenick *et al.*, 2018; Mahar *et al.*, 2020; Mintz, 2017). Heteroseksuaalses vahekorras jäävad need mõlemad sageli tagaplaanile, mistõttu on meeste ja naiste orgasmisageduse vahel märkimisväärne erinevus. Nähtust on hakatud nimetama orgasmilõheks. Mitmed uuringud (sh Põhja-Ameerikas, Soomes ja mujal Euroopas) kinnitavad, et heteroseksuaalses vahekorras olles saavad mehed orgasmi tunduvalt sagedamini kui naised (Kontula & Miettinen, 2016, lk 2; Mahar *et al.*, 2020, lk 25). Veelgi enam – naised tunnevad sageli survet orgasmi teeselda, et ühest küljest mitte kõikuma lüüa mehe ettekujutust endast kui võimekast sekspartnerist ja teisest küljest vältida tunnet, et ollakse seksuaalselt „ebanormaalne“ (Kalman, 1955/2013, lk 99). Orgasmist on popkultuuris saanud eduka seksuaalsuse märk ning selle puudumine toob kaasa psühholoogilise ebakindluse, enesesüüdistused ja halvemal juhul ka üldse seksuaalelust distantseerumise.

Arvestades naiste mitmetahulisi ja palju käsitletud probleeme naudinguga ja orgasmi saavutamisel arvati pikka aega, et naised ongi vähem naudingule orienteeritud ja väärtustavad seksi puhul pigem pikaajalist suhet või järglaste saamist. Tänapäevased uuringud näitavad siiski, et naised hindavad ja vajavad vahekorra naudingulisust sama palju kui mehed ning samuti pole neil raskusi jõuda orgasmini masturbeerimise teel (Mahar *et al.*, 2020, lk 25). Probleemid tekivad sellest, et peavoolu seksuaalkultuur defineerib seksi ikka veel vaginaalse penetratsioonina ning see arusaam kujundab endiselt ka seda, milliseid kogemusi peetakse „päris“ seksiks ja millised jäävad selle raamidest välja. Probleem ei seisne seega mitte

naudingus endas, vaid selles, milliseid tähendusi ja ootusi kultuuris selle ümber luuakse.

Mehe keha puhul on naudingut olnud alati võimalik eeldada ja iseenesestmõistetavaks pidada. Nii on kujunenud vaikimisi arusaam, et heteroseksuaalses vahekorras saavutab mees kindlasti orgasmi – see on osa seksi „loomulikust“ korrast. Sellest järeldub aga teine, palju varjatum probleem: kui naise orgasm jääb saavutamata, ei tekita see kultuuriliselt samasugust tähelepanu ega muret, kuna seda ei peeta samavõrra vältimatuks ja enesestmõistetavaks. See vaikiv eeldus on põhjustanud olukorra, kus kogu seksuaalkultuur kaldub keskenduma mehe naudingule ja naise rahulolu jääb tagaplaanile või taandub tema isiklikuks probleemiks. Tulemuseks on see, et meeste seksuaalne nauding tundub loomulik, samas kui naiste jaoks peab see olema „välja teenitud“, „õigustatud“ või „sobivates tingimustes saavutatud“. Nii on paljud naised õppinud kogema naudingu puudumist kui normi või kui oma isiklikku läbikukkumist.

Küsimus selle kohta, kas me mõtleme seksist eelkõige järglaste saamise või naudingu perspektiivist, ei ole seega abstraktne või teoreetiline probleem, millel päriselulised tagajärjed puuduvad. On küll tõsi, et naisi puudutab see probleem otsesemalt ning meeste jaoks on eespool käsitletud funktsionaalse kattuvuse tõttu nauding olnud mittetemaatilisel tagatud ja temaatiliselt hukka mõistetud, ilma et sellest nende igapäevases seksuaal-elus eriti midagi muutuks. See aga ei tähenda, nagu oleks nauding ühegi inimese jaoks seksi juures ka tegelikult ebaoluline või tähtsusetu. Naudingu fenomenoloogiline analüüs võimaldab selgitada, miks see nii on.

2. Iha, nauding ja seksi tähendus

Seksuaalne kogemus tähendab ja nõuab alati rohkemat kui füsioloogilist stimulatsiooni – see hõlmab tähenduslikke kihistusi, arusaamist iseenda eelistustest ja vajadustest ning kultuuriliselt kujundatud ootusi. Nauding ei teki kogemuses silmapilkselt ega vahetult. Enamasti eeldab see mitmetasandilist ettevalmistust: ootusi, afektiivset eelhäälestust, sotsiaalsete koodide tõlgendamist ning kehalist vastuvõtlikkust, mis kõik kujundavad kogemuse kulgu. Isegi kõige vahetum naudinguhetk sisaldab ajalisust

(sobivat meelestatust, kasvavat erutust jms) ning ruumilist ja meelelist suunatust, mis võimaldavad naudingul teadvuses ja kehas kuju võtta. Orgasm, mida sageli peetakse naudingu tipuks, ei teki ilma vähemalt mõningase kehalise ja kujutlusliku ettevalmistuseta – keha ja meel peavad olema selle poole teel, valmis ja vastuvõtlikud.

Inimese seksuaalsed kogemused on seega alati nii bioloogilised kui ka kultuurilised. Kehalistele tunnetele omistatakse aja jooksul eri tähendusi ning ühiskond paneb neile oma ootuste ja hinnangute pitseri. Maurice Merleau-Ponty (1945/2002, lk 197) järgi ei saa inimkäitumises looduslikku ja kultuurilist rangelt eristada, sest iga kogemus sünnib nende põimumisest elava keha tähendusruumis. Seksuaalsus pole selles mõttes erand – pigem on ta üks selgemaid näiteid sellest, kuidas kehas avalduvad tunded ja kultuurilised kujutelmad loovad koos eripäraseid kogemuse vorme.

Kuna seksuaalne keha on naudinguvõime kaudu tähenduslik juba iseenesest, ei saa seksuaalsust mõista pelgalt sotsiaalsete tähenduste kaudu, vaid arvestada tuleks sellega, et samal ajal on kõik sotsiaalsed ja kultuurilised seksuaalsuse väljendusvormid kehaliselt vahendatud ja kogetud. Lapseea seksuaalsuse fenomen näitab ilmekalt, et erogeensete piirkondade tundlikkus ja naudinguline vastuvõtlikkus võivad esineda ka enne seda, kui indiviid on teadlik kultuuriliselt kujunenud seksuaalsetest tähendustest. Nii kujundavad kultuurilised kujutelmad ja ootused küll tähendust, ent see tähenduslikkus eeldab juba eos piisavat kehalist tundlikkust ja reageerimisvõimet.

Fenomenoloogilises plaanis on seksuaalsed kogemused, nagu kogemused üldiselt, intentsionaalsed ehk millelegi suunatud. Et mõista, kuidas nauding muutub tähenduslikuks, tuleb aga intentsionaalsuse mõistet laiendada ja arvestada ka selle afektiivset mõõdet. Husserli, Merleau-Ponty ja teiste fenomenoloogide töödele toetudes võib väita, et tajutavad objektid ei ole kunagi neutraalsed, vaid mõjuvad kehale kas ligitõmbavalt ja meeldivalt või eemaletõukavalt ja ebameeldivalt. Selline mõju ehk afektiivne intentsionaalsus ei ole midagi, mis lisandub tajule

tagantjärele, vaid on osa sellest algsest viisist, kuidas maailm on subjektile antud (Vendrell-Ferran, 2016, lk 221).

Seksuaalsus kui afektiivse intentsionaalsuse liik tähendab, et teadvus suundub seksuaalse iha objektile teisiti kui näiteks intellektuaalse või puhtesteetilise huvi objektile. Seksuaalne iha on spetsiifilist liiki iha, mille inimene pärast puberteedi läbimist eksimatult iseendas ära tunneb, isegi kui mõnikord võib see protsess sisaldada hallalasi ja üleminekuid ühelt intentsionaalsuse tüübilt teisele. Seega, vastus küsimusele, mis muudab olukorra või käitumise seksuaalseks, on just iha ja nauding, mille kõrval muud asjaolud on juhuslikud või kõrvalised.

Seksuaalset intentsionaalsust, nagu teisigi afektiivse intentsionaalsuse alaliike, iseloomustab motivatsiooniline tsüklilisus (Welton, 2012, lk 112): seksuaalne iha on suunatud spetsiifiliselt seksuaalsele naudingule ning kogemuses moodustavad nad tsükli, mis toimib vastastikuses sõltuvusseoses. See aga ei tähenda, et alati, kui tuntakse iha kellegi või millegi järele, siis saadakse teda või seda ka nautida, vaid et seksuaalset naudingut ei olegi võimalik tunda, kui oma objekti ei ihaldata just seksuaalselt. Analüütiliselt on seetõttu raske eristada, kumb on olulisem – kas iha või nauding –, kuid samas on selge, et neid polegi võimalik ei kogemuslikult ega füsioloogiliselt päriselt lahus hoida just sellepärast, et nad on nii tihedas vastastikuses seoses. Me ihaldame naudingut ja naudime ihaldatut. Ilma naudinguta iha hääbub; ilma ihata ei teki naudingut. Selleks, et üldse tunda seksuaalset naudingut, on vaja, et see nauding saabuks vastusena seksuaalsele ihale. See viitaks justkui iha primaarsusele. Samas on aga tähtis tähele panna asjaolu, mis tihti kipub vaatluse alt välja jääma, kuna meestel esineb seda ajaloolistel põhjustel tunduvalt vähem kui naistel: kui seksikogemus partneriga ei ole naudinguline, ei püsi kuigi kaua ka iha tema järele.

Seksuaalsuse seostamine eelkõige soojätkamise vajadusega on pikaks ajaks varju jätnud asjaolu, et seksuaalne nauding on oma erilise intensiivsusega osutunud inimesele evolutsiooni käigus mingil põhjusel vajalikuks. Kõige tõenäolisemalt on vajadus orgasmilise naudingu järele arenenud paralleelselt või vastusena ajufunktsioonide keerustumisele. Nii

erakordselt võimas organ nagu aju vajab lõdvestumiseks erakordselt intensiivset naudingut, mida orgasmiline seks suudab pakkuda teatavas mõttes kõige ökonoomsemalt. Tänapäeval on seksi ülimalt positiivne tervisemõju laialdaselt tunnustatud (Komisaruk *et al.*, 2006, 52), kuid mõistagi kehtib see ainult juhul, kui tegemist on naudingulise seksiga. Empiirilised uuringud seksuaalmotivatsiooni kohta näitavad, et otseselt järglaste saamisele suunatud põhjused on rekreatiivsete või lähedusega seotud motiividega võrreldes suhteliselt harvad. Enamasti motiveerib inimesi seksima nauding, emotsionaalne lähedus või muud mittereproduktiivsed eesmärgid (vt nt Meston & Buss 2007).

Selline mõttekäik toob meid omakorda tagasi kahe eespool kirjeldatud asjaoluni, milleks on esiteks märkimisväärne statistiline erinevus heteroseksuaalse vahekorra nauditavuses meeste ja naiste jaoks ning teiseks pikka aega valitsenud segadus naiste seksuaalsuse ümber. Kui senine analüüs paika peab, siis on need kaks nähtust omavahel tihedalt seotud. Esimene on seletatav sellega, et ehkki iha ja naudingu tsükkel toimib oma põhialustes sarnaselt olenemata soost ja nauding on põhiline seksuaalkäitumise motivaator ka naiste jaoks, on neil heteroseksuaalse suhte puhul praeguse seksuaalkultuuri tingimustes meestest tunduvalt raskem seda naudingut saavutada. Suur segadus naiste seksuaalsuse ümber sai aga tekkida just sellepärast, et nauding on seksuaalse tähendusloome baastasand ehk ankur, mille külge kõik muud seksuaalkäitumisega seotud tähendussüsteemid kinnituvad. Kui inimesel puuduks võime tunda spetsiifiliselt seksuaalset iha, mis viib naudingut pakkuva seksuaalse kogemuseni, siis laguneks kogu seksuaalsete tähenduste süsteem, samal ajal kui seksi muude, sekundaarsete aspektide äralangemine sellist tagajärge kaasa ei tooks.

See, et just seksuaalse iha ja naudingu omavaheline ringmäng on seksi pärisosa, tingib omakorda selle, et nauding on korraga nii seksuaalse tegevuse tähenduslikkuse vajalik kui ka piisav tingimus. Naudinguline seks ei vaja täiendavat motivatsiooni või selgitust, ehkki võib seda vajada seksuaalkommete kontekstis, kui seksitakse lihtsalt naudingu pärast (mis

ise ei vaja selgitust, kuid mis võib vajada sobitamist ühiskondlike kommete raamistikku).

Esmapilgul võib näida, et nii on see ka muude seksi motivatoritega, nagu järglaste saamine, majanduslik kasu, lähedusevajadus, hoolimine partnerist. Neid kõiki võiks justkui pidada piisavaks motivatoriks, nii et muid põhjusi pole vaja. Lähemal vaatlusel need võrdlused siiski ei päde. Nimelt on nende kõigi puhul tegemist seksi enda suhtes väliste eesmärkidega, mida põhimõtteliselt saab saavutada ka ilma seksimata.

Seksuaalne nauding ei ole seega lihtsalt meeldiv kogemus, vaid fenomen, mis avab ligipääsu seksuaalse kogemuse tähenduslikkusele tervikuna. Naudingul on horisondiline struktuur, mille kaudu inimene kogeb ennast seksuaalse olendina – sellisena, kellele seksuaalne kogemus ei ole lihtsalt kehaline, vaid annab maailmas olemisele tähenduse. Kuigi nauding on ajutine, on ta ometi üks peamisi elurõõmu ja -energia allikaid.

Niisiis ei saa seksuaalset iha taandada vajadusele ega seksuaalset naudingut vajaduse rahuldamisele. Kui vajadus saab rahuldatud, on sellega lõpp, aga iha ja nauding moodustavad ringliikumise, mida iseloomustab avatuse ja korduvuse dünaamika. Seksuaalne iha on suunatud naudingu võimalikkusele, mis alles avab kogemuse seksuaalse horisondi. Kui räägitakse seksist kui heast või halvast kogemusest, siis ei peeta heaks mitte pelgalt seda, mis füsioloogiliselt õnnestus, vaid seda, mis oli tähenduslikult rahuldust pakkuv. Nauding loob selle tähenduse, kuid ei tee seda üksi ega isoleeritult, vaid läbi afektiivsete ja sotsiaalsete horisontide.

Afektiivse tsükli osana pole nauding pelk reaktsioon stimuleerivale objektile, vaid viis, kuidas maailm muutub subjekti jaoks erilisel moel tähenduslikuks – kuidas miski teda kõnetab ammu enne, kui ta seda teadlikult märkab või mõistuspäraselt analüüsima asub (Welton, 2012, lk 184). Seksuaalsed olukorrad ei ole juhuslikud fragmentide kogumid, vaid suunatud ja vormitud kogemused, mis koonduvad ümber naudingulise intensiivsuse. Seda suhet ei saa taandada kasulikule objektile või reproduktiivsele eesmärgile ehk tsükkel töötab just seetõttu, et naudingu keskmes on selle võimalik puudumine. Suur osa seksi tähendusväljast on seotud sellega, et seksiga kaasnev nauding ei ole garanteeritud – see nõuab tähelepanu, tund-

likkust, avatud ootust. Seks ei ole midagi, mida lihtsalt tehakse, vaid midagi, mida loodetakse kogeda, mille nimel pingutatakse, ja mis võib ka läbi kukkuda. Iha on midagi, mis korraga hoiab subjekti käesolevas hetkes, aga viib ka sellest edasi, saamisse, naudingu ootusesse. Me ei naudi mitte ainult praegust hetke, vaid ka võimalust, et see hetk kestab, areneb ja viib kuhugi.

On võimalik, et inimese aju vajab orgasmiga kaasnevat katkestust ja lõdvestustunnet samamoodi, nagu on evolutsiooniliselt välja kujunenud naer (Caruana *et al.*, 2022). Ei saa öelda, et inimene, kes kunagi ei naera, oleks indiviidina tingimata õnnetu või teistega võrreldes ilmselgelt halvemas positsioonis, kuid naerul ja sellega kaasneval heaolutundel on tähtis koht inimese elukvaliteedis ja selle kaudu ka tema eneseteostuses. Paralleel naeru ja inimesele omase (ja võimaliku) seksuaalse naudingu vahel aga sellega ei piirdu. Mõlemad kuuluvad inimeksistentsi juurde just sellistena ega esine teistel liikidel vähemalt mitte päris samas vormis. Nimelt on nii inimseksuaalsus kui ka huumori tajumise võime seotud inimesele omaste mitmekihiliste tähendusloome mehhanismidega. Nii võivad meid südamest naerma ajada nii bennyhillilik jalaga-istmikku-nali kui ka peen iroonia kirjandusliku kujundi kasutamise üle. Ka seksuaalne iha võib panna inimest end ühest küljest tundma ürgselt metsikuna, teisest küljest aga inspireerida teda looma äärmiselt väljapeetud kunstiteoseid.

Nalja ja seksi vahel on veel üks, praeguses kontekstis kõige tähenduslikum paralleel. Samamoodi nagu nali ja naer on omavahel struktuurses tähendusloomeseoses, on seda ka seks ja nauding või õigemini seks, nauding ja iha. See tähendab, et nalja olemus seisneb selles, et ta ajab naerma. Nalja fenomenist ei oleks võimalik aru saada, kui nali ei ajaks naerma. On küll olemas ebaõnnestunud naljad, kuid nalja tajumine ebaõnnestunuduna sõltub otseselt sellest, et on olemas ka õnnestunud naljad, ja nalja õnnestumise ainus kriteerium on naerma ajamine. Nali, mis naerma ei aja, on nali ainult nime poolest. Samasuguses struktuurses tähendusloomeseoses on seks ja nauding. Inimseksuaalsus ja seksuaalkäitumine on mõistetavad üksnes juhul, kui seksi peamiseks motivaatoriks pidada spetsiifiliselt seksuaalset naudingut, mida omakorda sunnib otsima spetsiifiliselt seksuaalne iha. Nagu on võimalik teha nalja, mis pole

naljakas, või ka halba nalja, saab kahtlemata seksida viisidel, mis pole nauditavad, kuid ehkki naudinguta seks on võimalik, ei võimalda see mõista inimseksuaalsuse kui fenomeni olemust.

Seksuaalsus on kehastunud nähtus ning just keha on see, mis kinnitab, kas kogemus on nauditav või mitte. Subjekt ei saa seksuaalse naudingu üle ratsionaalselt ja kehast sõltumatult otsustada, sest meil ei ole võimalik ennast mõistuspäraselt veenda, et miski meid erutab või rõõmustab. Seda silmas pidades tuleb seksuaalse motivatsiooni ja tähendusloome seost mõista teistsuguses valguses: seksuaalkäitumine on mõtestatud siis, kui see sisaldab midagi, mis motiveerib.

Nauding pole siinkohal lihtsalt üks tegur teiste seas, vaid motivatsiooniline kese, mis seksuaalset kogemust kannab ja selle mõttekaks muudab. Seks ilma naudinguta muutub kiiresti absurdseks ja mehhanistlikuks, isegi kui see toimub ilma sunduseta. Järelikult ei ole nauding seksuaalse kogemuse kõrvalprodukt või valikuline kaasnähe, vaid see, mis üldse muudab kogemuse seksuaalseks. Kui nauding puudub, pole tegemist mitte lihtsalt halva seksiga, vaid kogemusega, mida võib seksuaalseks nimetada vaid tinglikult, nii-öelda metonüümiliselt. Nauding on see, mis hoiab iha elus – see loob tsüklilise struktuuri, milles iha kutsub esile naudingu ja nauding omakorda taastoodab iha.

Seksuaalne nauding on selles mõttes haavatav nähtus: see ei allu täielikult tahtelega kehtestu puhta bioloogilise vajadusena. Kui nalja ei saa esile kutsuda käsu peale, siis ka naudingut ega orgasmist ei saa tekitada lihtsalt otsusega. Samamoodi, nagu nali või naer võib kohmetuda sotsiaalse surve all, võib ka seksuaalne nauding kaduda, kui selleks puudub sobiv sotsiaalne või afektiivne kontekst. Näiteks võib orgasm aset leida väga erinevates kontekstides – mõnes võib see olla ülimalt intensiivne ja tähenduslik, mõnes aga piinlik, segane või alandav (Frith, 2015, 161–162).

Fenomenoloogilises plaanis on orgasm liminaalne kogemus – see viib subjekti korraga endast välja ja endale lähemale, kuna loob lühiajalise nihke argiteadvuses ning samas annab kogemusele selle täiuslikkuse tunde. Orgasm on naudinguline mitte üksnes seetõttu, et see on kehaliselt meeldiv, vaid ka seetõttu, et see võimaldab hetkeks väljuda tavalisest enese-

teadvusest – olla ajutiselt mitte-kontrolliv, mitte-reflekteeriv, mitte-mõtlev ja sellega ühtlasi täielikult kohal. Ajutine nihestus loob afektiivse mõju ja tähendusliku intensiivsuse, mis annavad naudingule selle erilise koha seksuaalses kogemuses. Orgasm on liminaalne hetk, kus nauding ja tähendus ajutiselt kattuvad. Iha ja naudingut ring katkeb naudingut (täieliku, ehkki ajutise) võiduga. See tähendab, et nauding, mis enne viitas veel suuremale naudingule, ei viita enam millelegi. Oma toimumise hetkel ei viita orgasm edasi millelegi ega tähenda midagi peale iseenda, sest teadvus on sellest täielikult haaratud. Nauding on täielik ja hetkeks pole midagi muud olemas, sest naudingust üle ujutatud teadvusse midagi muud ei mahu.

Sellisenä on orgasmikogemus inimesele vajalik nii kehaliselt kui ka vaimselt või õigemini toidabki meeldiv seks nende kahe kokkupuutepunkti, sest rahuldust pakkuvas seksuaalaktis osaleb subjekt tervikuna. Ometi pole seksi selle kõige tähendusrikkamas ja täielikumalt rahuldust pakkuvas mõttes võimalik muuta endale kasulikuks projektiks. Mõistagi on seksi ja sellest tulenevat naudingut läbi aegade püütud mitmel viisil ära kasutada ja enda huvides tööle panna. On olemas seksitööstus ja seksuaalset ära kasutamist võimaldavad võimusuhted. Teatavas mõttes püüdis ka kristlus teha seksist kehade tootmise masina, ehkki sellised katsed on määratud läbikukkumisele, sest seksuaalse tähendusloome tuum on üheselt seotud iha ja naudingut olemusliku mitmetähenduslikkuse, mitte järglaste saamisega. Seksuaalset iha ei saa täielikult allutada välistele eesmärkidele, isegi kui idee on üllas. Iha ja naudingut vastastikmõju hoiab afektiivse tsükli liikumises, kuid see pole kunagi täielikult subjekti kontrolli all.

Just iha on see, mis kõigis oma avaldumisvormides näitab, et elu ei saa taandada objektidele ja kasulikkuse imperatiivile. Iha tähendusloomepotentsiaal on eksponentsiaalselt suurem kui pelgal vajadusel ja seepärast viivad ummikusse kõik katsed mõista iha toimimist pelgalt vajaduste kaudu. Iha on suunatud mitte kasulikkuse, vaid naudingut enda poole. (Husserl, 1989, lk 14) See tähendab, et iha ülendab objektid millekski, mida me ei vaja mitte sellepärast, et me neist mingit praktilist kasu saaksime, vaid seepärast, et nende tähendusloomepotentsiaal on kõige

suurem, kõige vabam: just sel põhjusel on võimalik neid mitte lihtsalt kasutada, vaid nautida.

3. Naudingu perspektiiv seksuaaleetikas

3.1. Vabadus, mitmetähenduslikkus ja seksuaalse naudingueetiline mõõde

Olen artiklis püüdnud näidata, et naiste seksuaalsusega seotud kehaline ja eksistentsiaalne olukord on kujunenud keeruliseks pika aja jooksul, kuid selle tekke olemuslikud eeldused ei ole iseenesest keerulised. Endiselt on küll keeruline neist rääkida, sest tähendus ja väljendus on siin sulgunud justkui üksteist välistavasse ja pidevalt tühistavasse nõiaringi. Naise seksuaalse keha pinnalt võrsuv ja sellega loogiliselt kokkusobiv tähendus ei ole saanud leida sobivat väljendust, sest seksuaalse kogemuse verbaalsed väljendusvahendid on loodud mehe kehast lähtuva kujutlusvõime viljana. Aja jooksul on selle probleemi eri tähenduskihid – kehalised, subjektiivsed, intersubjektiivsed, kultuurilised, sotsiaalsed, eetilised jne – segunenud viisil, mis muudab nende analüüsi äärmiselt vaevaliseks. Seepärast tuleb seda sasipundart kiht kihi haaval nagu sibulat lahti harutada, kuid seejuures tuleb lähtuda peamisest: keha ja kujutlusvõime seosest, sest sellest on kogu segadus algselt üles kerkinud.

Eespool tegin põgusa sissejuhatuse sellesse, kuidas avaldub keha ja kujutlusvõime seos meid tänini mõjutavas kristlikus seksuaaleetikas, mis kujunes välja üksnes mehekehast lähtuva kujutlusvõime toel. Naisekeha seksuaalne ülesehitus viitab selgelt naudingule ilma selge sigimisfunktsioonita, kuid selle tähendus jäi täielikult tähelepanuta. Kuna mehekehal sellist iseseisvat naudingufunktsiooni ei ole, siis ei osatud ka selle tähtsust märgata ega seda käibivatesse moraalinormidesse asetada. Seksuaalne nauding naise kehas jäi justkui tähenduseta nähtuseks – millekski üleliigseks, mida ei ole vaja mõista ega arvesse võtta. Küsimus on seega selles, et naisekeha seksuaalsus hõlmab tähendusloomevõimalust, mida käibivas seksuaalmoraalis ja -kombestikis pole justkui ette nähtud.

Mõistagi pole kristlik paradigma ainuke, kus seksi reproduktiivfunktsiooni kasutatakse rekreatiivse aspekti õigustamiseks või seletamiseks.

Tõenäoliselt on ajalooliselt olnud vähe ühiskondi ja religioone, kus see oleks teisiti. Margaret Meadi uurimistöö viitab siiski sellele, et leidub või vähemalt on leidunud ka kultuure, kus olukord on naistele soodsam.⁴ Meadi uurimistulemused näitavad, et naise orgasm ei ole ainult bioloogiline võime, vaid potentsiaal, mille väljakujunemine sõltub suuresti sellest, millised tähendused, ootused ja normid naist ümbritsevas kogukonnas valitsevad. Mõnes kultuuris on naise orgasm tematiseeritud ja väärtustatud, teistes aga ei ole selle jaoks isegi sõna, rääkimata selle ihaldusväärseusest või olemasolust seksuaalkultuuri kujutlusväljas (Mead, 1980, lk 217).

Seega on naiste seksuaalne nauding palju rohkem kultuuriliselt mõjutatav ja kujundatav kui meeste oma. Kuigi meeste seksuaalsusele võivad samuti kehtida teatud normid ja ootused, on meeste orgasm olnud ka Lääne seksuaalkultuuris enesestmõistetav eeldus. See, kuidas naised oma keha kogevad, kuidas nad saavad aru, millal ja kas üldse on neil „õigus“ seksuaalsele rahuldusele, sõltub paljuski sellest, millised kujutlused ja tähendused nendega kultuuris seostuvad. See ei viita pelgalt bioloogilistele erinevustele, vaid sügavamale kultuurilisele probleemile: naise seksuaalne rahuldus ei ole kunagi olnud normatiivsete kujutelmade keskmes, sest naised pole saanud osaleda seksuaalkultuuri ega erootiliste kujutlus- ja tähendusväljade kujundamises.

Need tähelepanekud aitavad mõista, miks orgasmilõhe ehk statistilist kinnitust leidnud erinevus heteroseksuaalsete meeste ja naiste orgasmisageduses ei ole pelgalt kahe inimese vaheline intiimprobleem, vaid kultuuriline, sotsiaalne ja epistemoloogiline nähtus. See näitab, millisel määral on keha tähendusega põimitud: mitte ainult individuaalsete kogemuste, vaid ka ühiskondlike diskursuste ja institutsionaalsete praktikate kaudu, mis määratlevad, mida tähendab olla seksuaalne subjekt. Naiste kogemused seksuaalsusest, nagu on osutanud nii Meadi, Beauvoiri kui ka kaasaegse feministliku teooria analüüsid (Jackson & Scott, 2010), näitavad selgelt, et seksuaalsus ei ole iseenesest läbipaistev või bioloogiliselt deterministlik nähtus. Kehalised võimalused vajavad kultuurilist tõlgen-

⁴ Vt ka Mead 2020, lk 232–233.

dust, sotsiaalsed tunnustust ja emotsionaalset turvalisust, et neist saaksid elatud ja tähenduslikud kogemused. Seetõttu ei ole seksuaalne nauding naise jaoks lihtsalt üks seksuaalse kogemuse komponent, vaid see on tihe-
dalt seotud eneseväärikuse, kehalise kuuluvuse ja suhte eetilise tasandiga.

Just eeltoodu teeb naudingust ka eetilise kategooria. Nagu nägime ülalpool, siis see, kes naudib, on tähenduslikult kohal, kes mitte, see osaleb seksuaalses kogemuses ainult formaalselt, väliselt, sest selle tähendus-
loomepotentsiaal jääb talle kättesaamatuks, subjekti enesepositsioonist väljapoole. Kui inimene osaleb seksuaalaktis ainult kellegi teise iha objektina, tundmata ise sellest naudingut, jääb kogu olukord tema jaoks seksuaalses mõttes irdseks, isegi kui ta on selleks ratsionaalse nõusoleku andnud. (See ei tähenda automaatselt, et ta oleks ärakasutatava positsioonis, kuna tegemist võib olla halastusseksi või seksitööga, kus muud motiivid on teadlikult esiplaanil.) See on ka põhjus, miks seksuaalkäitumisel võib küll olla palju motiive, nagu kaastunne, rahaline kasu, võim või manipuleerimine, kuid ükski neist ei defineeri seda tegevust sisuliselt ja tähenduslikult seksuaalsena, nagu teeb seda nauding.

3.2. Naudingupõhine seksuaaleetika

Senine analüüs paistab viitavat sellele, et kuivõrd nauding on seksuaalakti juures miski, mis võimaldab selle subjektidel kõige täielikumalt ja agentsemalt seksuaalses tegevuses osaleda ehk mõista iseennast ja oma vajadusi spetsiifiliselt seksuaalse subjektina, siis on ka seksuaalakti eetilise peamine kriteerium orienteeritus vastastikusele naudingule. Samal ajal on selge, et Lääne kultuuriruumis on pikka aega olnud ja on praegugi käibel arusaam, et seksuaalsuhete eetilisus sõltub eelkõige sellest, kelle vahel need aset leiavad. Õigemini võib vist öelda, et kristliku seksuaaleetika järelmõjud on neis ühiskondades veel suures osas nähtavad, ehkki võib täheldada teatavat segadust nende üldkehtivuse suhtes.

Ühest küljest on ajad muutunud kiiresti – veel möödunud sajandil oli abielusisene vägistamine Ameerika Ühendriikides seadusega lubatud (Brake, 2023, 5. ptk) –, teisest küljest teevad traditsiooniline perekond ja eriti selle idealiseeritud vormid kiiresti *come-back*'i. Samal ajal on sotsiaalmeedia ning suhtlus- ja kohtinguportaalide ajastu toonud inimeste

seksuaalellu uusi võimalusi, mille eetilised kategooriad peavad alles välja kujunema. Tavapärase seriaalse monogaamia ja sellega kaasneva vähemalt näilise truuduseimperatiivi kõrvale on kerkimas esialgu küll marginaalselt väikesed polüamoorsed kogukonnad.

Esitan allpool ühe võimaliku ja paratamatult esialgse vaate seksuaaleetikale, mis on kooskõlas Simone de Beauvoiri teoses „Mitmetähenduslikkuse eetika“ (1947/2018) esitatud eksistentsialistlik-fenomenoloogilise eetikakäsitlusega, mille keskmes on vabadus, mitmetähenduslikkus ja intersubjektiivse vastutuse võimalus. Selles raamistikus ei oleks seks mitte ainult kehaline ja afektiivne fenomen, vaid eetilis-eksistentsiaalne praktika, mis põhineb küll inimese vabadusel, kuid hõlmab ka vastutuse võtmist nii enda kui ka oma partneri eest.

Simone de Beauvoiri eksistentsialistliku eetika filosoofiline lähtekoht on Edmund Husserli fenomenoloogiline tees teadvuse intentsionaalsusest: teadvus on alati suunatud millelegi väljaspool iseennast (Husserl, 1982, lk 199). Inimene on korruga maailma sees ja sellest teataval distantil. See distant ei eralda inimest maailmast, vaid võimaldab maailmal üleüldse ilmnedä – et miski saaks kellelegi ilmuda millenagi, peab ta olema temast eraldi, midagi muud. Teadvuse objektid on seega transtsendentsed ehk teadvusevälised. Nad ei ole teadvusega samased, kuid saavad tähenduse nende teadvustamisprotsessi käigus. Tähendus on seega algusest peale mitmetähenduslik – mitte kunagi täielikult määratud ega endasse suletud.

Mitmetähenduslikkust teostab inimene oma igapäevaste valikute kaudu, mistõttu on need lahutamatud vabadusest. Beauvoiri jaoks ilmneb vabadus paradoksina: me oleme juba algusest peale vabad, sest teadvus on olemuslikult avatud, kuid samas tuleb vabadust igal hetkel teadlikult elada ja teostada (Beauvoir, 2018, lk 24). Vabadus ei ole asi ega püsiv omadus, mida kas omatakse või mitte – see on elav suhe iseenda ja maailmaga. Iseenda suhtes distantil olemine tähendab, et alati on võimalik olla teistsugune, end ümber kujundada ja oma võimalusi uuesti määratleda.

Vabadus on ühtaegu ka suhe teistega. Teiste olemasolu seab piirid, kuid annab samas võimaluse maailmaks üldse – ilma teisteta ei oleks

midagi, millega suhestuda. Seetõttu ei ole ka mõtet tahta olla vaba üksi või valida, kelle vabadust väärtustada: kellegi vabadus saab mõtte ainult siis, kui ka teised on vähemalt põhimõtte poolest vabad. Beauvoiri sõnul on tahe olla eetiline ja tahe olla vaba üks ja sama otsus (Beauvoir, 2018, lk 24).

Mitmetähenduslikkusega on raske leppida, sest inimesed ihkavad sageli ühemõttelist selgust ja püsivaid orientiire. Eksistentsialistlik eetika sellist kindlust ei paku – mitmetähenduslikkus on mõtlemise ja kogemuse eeltingimus, mida ei saa kõrvaldada ega olematuks mõelda. Ainus võimalus on see omaks võtta ja aktsepteerida, et ükski soov, plaan ega iha ei saa olla absoluutne eesmärk. Beauvoiri käsitlus sarnaneb siin Husserli fenomenoloogilise *epoché* ga: nagu *epoché* võtab sulgudesse metafüüsilised eeldused ilma maailma eitamata, nii võtab mitmetähenduslikkuse eetika sulgudesse inimese instinktid ja eesmärgid, näidates nende relatiivset iseloomu (Beauvoir, 2018, lk 13; Husserl, 1982, lk 60; vt ka Husserl, 2014, lk 2188). Lõppeesmärgiks saab olla ainult vabadus ise – väärtus, mis võimaldab kõiki teisi väärtusi ja mille puudumine välistaks nende olemasolu. Vabadust tuleb seega elada: tahta olla vaba tähendab äratundmist, et juba ollakse vaba, kuid see vabadus nõuab pidevat teostamist ja enese tundmaõppimist.

Filosoof Sara Heinämaa on Beauvoiri vabadusest lähtuva eetika ja enesemõistmise aluseid kokku võttes välja toonud neli väärarusaama inimese vabaduse mõistmisel. Need väljenduvad arvamuses, et: 1) väärtused põhinevad millelgi, mis ei ole inimlikku päritolu; 2) inimese enda teod ei osale väärtuste loomises; 3) teiste inimeste panus on vähe- või ebaoluline või pole seda üldse; 4) enda ja teiste tegusid saab hinnata universaalse ajaloo taustal, ignoreerides oleviku nõudmisi. Vastavalt sellele esitab ta Beauvoirile toetudes ka neli tingimust või nõuet, mida on vaja iseenda ja oma vabaduse mõistmiseks: 1) kõik väärtused on inimeste loodud; 2) inimene osaleb nende väärtuste kehtestamisel; 3) väärtuste loomine on intersubjektiivne protsess ja seetõttu sõltume kõik üksteisest; 4) olevikul, minevikul ja tulevikul on meile erinevad nõudmised. Eetilise inimese ülesanne on tegutseda olevikus, mille horisondiks on küll tulevik,

kuid tulevikku ei tohi seada oleviku ees esikohale või arvata, et olevik tuleks ohverdada mis tahes tuleviku heaks (Heinämaa, 2018, lk 150).

3.3. Seksuaalne nauding kui üks vabaduse ilmnemise viise

Seksuaaleetika väärtused, nagu kõik muudki väärtused, on inim-mõõdulised, st inimese tehtud ja inimese järgi tehtud. Küsimus pole seega, kas need on inimese kehtestatud, vaid kes ja kuidas nende kehtestamisel osales. Nagu eespool nägime, sai praegune reproduktiiv-funktsiooni ületähtsustav seksuaaleetika välja kujuneda ainult seetõttu, et naised sellega seotud väärtuste loomises ja kehtestamises ei osalenud. Naudingupõhine seksuaaleetika saaks arvesse võtta seksuaalsete kogemuste sooülest loogikat ning seda, et just nauding teeb kogemusest seksuaalse, olenemata sellest, mis soost subjektiga on tegu.

Beauvoiri vabadusekäsitluse üks keskseid teese on, et vabadus pole asi ega omadus, vaid elusolendi suhe teda ümbritseva maailmaga (Beauvoir, 2018, lk 24). Eetiline elu on selline, mis tunnistab ja tunnustab subjekti enda ja teiste põhimõttelist vabadust. Seksuaalsuhetes väljenduks selline eetiline vabadus eelkõige selles, kuidas subjekt suhestub teise subjektsuse mitmetähenduslikkusega, mis tuleneb selle osalisest läbipaistmatusest, eraldatusest ning ennustamatusest. Kui seksuaalne kogemus on eksistentsiaalne suhe iseenda ja teisega, siis saavad selle tähendus ja väärtus kujuneda vaid vabaduse ja mitmetähenduslikkuse pinnalt. Beauvoir (2018, lk-d 8, 12, 26, 103) rõhutab mitmes kohas, et eksistentsi mitmetähenduslikkust ei ole vaja ületada ega piirata, vaid see tuleb omaks võtta. Seksuaalses kogemuses avaldub eksistentsi mitmetähenduslikkus paradigmaatilisel viisil. Erootilises olukorras osalevad kehad korraga nii subjekti kui ka objektina, aktiivse ja passiivsena, enda ja teisena.

Subjektsuse loob distants: me oleme osa maailmast, kuid samal ajal selle maailma suhtes teataval kaugusel, distantsil, mis võimaldab meil maailmaga suhestuda. Ka seksuaalse iha ja naudingu teevad võimalikuks subjekttisene ja subjektidevaheline distants ning mitmetähenduslikkus. Ihaldatav objekt on meist alati natuke eemal. Kui oleksime temaga täielikult üks, siis ei saaks me teda enam ihaldada, vaid oleksime ta alla neelanud või vastupidi. Seega on iha toimepõhimõtteks puuduolek,

distants, „mitte-veel“, nauding on aga rangelt olevikuline. Ei saa ihaldada seda, mis on käes, st juba oma struktuuriga viitab iha teise inimese põhimõttelisele vabadusele ja teisesusele. Seetõttu on naudingu jaoks vajalik nii naudingut taotlev subjekt kui ka seda kehastav objekt ning naudingu ruumiks on nendevaheline ajaline ja afektiivne distants. Seesama ruum on ka seksuaalse kogemuse tähenduslikuna ilmnemise ruum ehk selle vajalik eeltingimus. Seega ei ole iha ja nauding inimliku vabaduse piirajad, vaid selle ilmnemise viisid. Nad sisaldavad transtsendentsi ajalist struktuuri ehk distantsi, mis teeb vabaduse võimalikuks.⁵

Ehkki rangelt võttes ei ole iha suunatud objektile, vaid sellest saadavale naudingule, vajab iha ja naudingu tsükkel sellegipoolest kehastunud pidepunkte, samamoodi nagu elu vajab elamiseks organismi, olendit, mis on võimeline elu kehastama. Me teatavas mõttes anname oma keha oma partneri käsutusse tema naudingu võimaldamiseks. See on seksuaalse naudingu isetuse praktika. See töötab aga ainult juhul, kui saame partnerit piisavalt usaldada, teades samal ajal, et usaldust ei saa lõpuni nõuda, ka see tuleb igal hetkel uuesti luua. See omakorda on risk, mis seksuaalsuhetega kaasneb ja mida ei saa kunagi päriselt kaotada. Ometi on seegi üks seksuaalsuse mitmetähenduslikkuse ja eksistentsi avatuse kogemise viise. Eetiline seksuaalsuhe tunnistab seda mitmetähenduslikkust ja võtab selle omaks kui teise subjektsuse ja vabaduse väljenduse, mis jääb alati mingil määral avatuks, määramatuks.

Beauvoiri käsitlus erineb radikaalselt traditsioonilisest filosoofilisest arusaamast, mis näeb keha ja eriti seksuaaliha takistusena inimliku vabaduse realiseerimisel. Beauvoiri järgi ei pea inimene mitte ületama oma kehalisi tunge ja impulsse, vaid nägema inimkeha tervikuna, koos kõigi tungide ja impulssidega kui vabaduse võimalikkuse olukorda. Vabadus ei seisne mitte abstraktses enesemääramises, vaid võimes suhestuda maail-

⁵ Fenomenoloogilises mõttes tähendab transtsendents (nii Husserlil kui ka Beauvoiril) seda, et teadvuse endast väljapoole suunatud struktuuri tõttu ei ole subjekt suletud oma siseilma, vaid on pidevas suhtes maailma ja teistega, pidevas eneseületuse liikumises millegi muu poole kui ta ise. Beauvoir tõlgendab seda eksistentsialistlikult: transtsendents on inimese vabaduse ja tähendusloome alus, mille kaudu ta ületab oma hetkeolukorra ja loob maailma tähenduslikuna.

maga sellisena, nagu see ilmutab end subjekti kehastunud ja ajalises eksistentsis: mitmetähendusliku ja avatuna (Beauvoir, 2018, lk-d 44, 84; 1949a, lk-d 70, 72). Ka seksuaalne keha pole vabaduse piiraja, vaid selle võimaldaja, meedium või kandja, mille kaudu me suhestume teisega, tunnetame piire ja avame ennast uuele. Seksuaalne iha ja nauding moodustavad eksistentsikogemuse, mis kehastab vabaduse võimalikkust. Nad avavad subjekti iseendale ja teisele, nihutavad ta vahetust antusest välja ning lasevad tal kogeda nii oma kehalist piiratust kui ka transtsendentsi.

Vastutus oma vabaduse eest väljendub kahes naudingupõhise seksuaaleetika aspektis. Esiteks ei saa me oma käitumist põhjendada pelgalt kultuuriliste normide või soorollidega („nii on alati olnud“, „mehed teevadki nii“, „naised ongi sellised“). Mõlemal on meie üle küll väga suur mõju, kuid need ei vabasta meid isiklikust vastutusest. Teiseks eeldab vastutuse võtmine valmisolekut kriitiliselt mõtestada omaenda ihasid ja naudingutsinguid, mitte lasta end juhtida üksnes impulssidest või välisest survest. Seksuaalne nauding ei ole pelgalt passiivne tundmus, vaid suhe, milles inimene on ise osaline kui tegutsev subjekt. Vastutus oma vabaduse eest tähendab äratundmist, et nauding pole „miski, mis minuga juhtub“, vaid sündmus, millele ma ise oma valikutega kaasa aitan ja mis omakorda mõjutab teist inimest. Vastutus oma vabaduse eest tähendab siin, et seksuaaleetika nõuab refleksiooni ja teadlikke valikuid, mitte etteantud reeglite täitmist.

Enamasti, väga väheste eranditega, on inimestel võimalik valmistada seksuaalset naudingut iseendale. Seega, kui räägime seksist koos partneriga, siis selle sisuks saab olla ainult naudingu jagamine. See, mille eest me koos ja vastastikku vastutame, on partneri nauding, sest kui käitume selle suhtes hoolimatult, siis oleme kuritarvitanud korraga omaenda inimvõimeid ja oma partnerit. See ei tähenda, et vahekord on „õnnestunud“ ainult siis, kui kõigi selle osaliste jaoks on nauding võimalikult intensiivne, vaid tähtis on, et ühe partneri huvi selles vahekorras oleks suunatud samavõrra nii teise partneri kui tema enda naudingule, sest just selles seks partneriga üldse seisneb. Me ei saa vahekorras olles üksteise naudingut sajabrotsendiliselt tagada, kuid me saame olla sellele orienteeritud.

Beauvoiri idee, et soov olla eetiline on sama mis soov olla vaba, tähendab selles kontekstis, et seksuaalsed kogemused on kõige täielikumask mõttes tähenduslikud siis, kui partnerid on teadlikud üksteise vabadusest ja teadvustavad naudingut avatud ja jagatud horisondi, mitte garanteeritud lõpptulemusena. Nauding ei ole sellises käsitluses miski, mida saab valmis kujul anda või pakkuda, vaid kogemuslik suhe, mille kujunemine sõltub mõlema poole valmisolekust suhestuda vabade ja kehaliste olenditena. Seksuaalsuhe ei ole pelgalt füüsiline ahelreaktsioon, vaid sündmus, milles mõlemad pooled realiseerivad oma olemise avatud võimalusi.

Olemise mitmetähenduslikkust ei saa kaotada ega inimolukorda ühemõtteliseks muuta. Sama kehtib seksuaalse naudingu kohta: seda ei saa käsitada antusena, sest see on alati situatsiooniline, emotsionaalselt ja kehasumuslikult eripärane, mitte korduv ega mehaaniline. Keegi ei saa jagatud seksuaalakti tähendust ainult endast lähtuvalt määratleda. Seksuaalsuhete eetika, mis seab keskmesse naudingu, saaks tunnistada selle mitmetähenduslikkust ja hoiduda lihtsustatud, normatiivsetest „õige“ või ka „hea“ seksi definitsioonidest. Muu hulgas tähendab see, et seksi eetilisust ei saa määratleda, apelleerides selle võimalikele järelmitele tulevikus (nt järglaste saamine või suhte püsivus).

Seksuaalsuhe on seega paradigmaatiline näide ka vabaduse koosloomest, millest Beauvoir samuti räägib. Kellegi enda vabadusel ei ole mingit mõtet, kui ka teised ei ole vabad. (Beauvoir, 2018, lk 78) Iha, mis ei sihi samavõrra nii teise kui enda naudingut, on vabadust piirav, sest teise subjektsusest mitte hoolides taandatakse ta objektiks. Siinkohal on oluline meelde tuletada, et teise subjektsuse ja vabaduse alalhoidmise nõue ei tulene abstraktselt printsiibist, vaid on väga konkreetset ja kehaliselt seotud seksuaalse tähendusloome ja selles osalemise võimalikkusega. Seksuaalne nauding pole ainult isiklik kogemus, vaid tähenduse ja vabaduse koosloome akt.

Beauvoiri mõistes on eetiliselt väärtuslik selline nauding, mis on suuremeelne, sest see avardab teise võimalusi, mitte ei kitsenda neid. Selleks tuleb õppida ära tundma ja toetama teise vabadust intiimsfääris, kus haavatavus on alati suurem kui tavaolukorras. Teise vabaduse

tunnistamine ei tähenda ainult tema piiride austamist, vaid ka tema võimaluste avardamist. Nauding ei ole nullsummamäng, vaid jagatud kingitus: mõlemad saavad olla rohkem, kui nad üksinda oleksid. Kui vabadus ei seisne isoleeritud eneseteostuses, vaid vastastikuses koosloomes, siis jagatud nauding on sellise koosloome üks intiimsemaid väljendusviise, kus mõlema vabadus ja haavatavus on aluseks üksteise toetamisele ja täiendamisele. Oma vabaduse avardumise kogemus ületab pelgalt individuaalse rahulduse.

4. Lõpetuseks

Olen selles artiklis käsitlenud seksuaalsust eksistentsiaalse olukorra ehk fenomenina, mille peamine tähendus inimese jaoks ei ole seotud liigi säilimise ega reproduktiivsusega, vaid sellega, kuidas elada head ja tähenduslikku elu. Alustasin artikli kontseptuaalset teekonda Beauvoiri tõdemusest, et nn naisküsimumes polnud juba pea sada aastat tagasi enam iseenesest midagi uut – kõik oli justkui juba räägitud ja öeldud. Usun, et Beauvoiri filosoofia üks võtmeaspekte on just see, et ta suutis näidata, kuidas uudsus ei peitu mitte teemas, vaid perspektiivis. Üks võimalus sellist perspektiivi muuta on vaadelda oma analüüsiobjekte fenomenoloogiliselt ehk järgides meetodit, mille keskne idee ongi ühest küljest teatav vaatepunkti nihutamine ja teisest küljest keskendumine sellele, mis igasugust vaatepunkti üldse võimaldab – teadvuse intentsionaalsusele. Teadvus on pidevalt suunatud objektidele, mis on tema enda suhtes transtsendentsed ning ainult seetõttu saab subjektile maailm ilmned millegi tema enda suhtes välisena ja olemuslikult mitmetähenduslikuna.

Perspektiivimuutuse taotlusest lähtus ka siinne tekst, et analüüsida olukorda, kus segadus naiste erootiliste kogemuste ümber on jäänud kestma, kuigi teadmised sellest valdkonnast on järjepidevalt suurenenud. Väitsin, et nauding on üks neist pimetähnidest, mis mehe vaatepunktist lähtuvas seksuaalsuse mõtestamises on ajalooliselt varju jäänud. Filosoofilistes seksuaalsusekäsitlustes asetatakse nauding sageli instrumentaalsesse rolli – selle väärtus tuletatakse väidetavalt kõrgematest eesmärkidest (järglaste saamine, paarisuhe, armastus jne). Käesolev käsitlus vaidlustas

need eeldused ja väitis, et naudingu konstitutiivne panus seksuaalse kogemuse tähendusloomesse on olnud süsteemselt alaväärtustatud, osalt seetõttu, et naudingut (ning orgasmi) on peetud iseenesestmõistetavaks ja seega teoreetiliselt vähe huvipakkuvaks.

See, mis traditsioonilises vaates paistis seksuaalsuse ebaolulise epifenomenina, osutus perspektiivimuutuse tulemusena keskseks; see, mis oli pikka aega tundunud loomulik ja ainuvõimalik, osutus diskursiivselt loodud konstruktsiooniks. Sellegipoolest ei saa öelda, et see konstruktsioon oleks laest võetud, vaid sellel on oma loogika, mis omakorda põhineb mehe seksuaalmorfoloogial, kus seksi rekreatiivne ja prokreatiivne funktsioon suurel määral peenises kattuvad. Naise puhul aga moodustab keha naudingulise keskpunkti kliitor, millel puudub reproduktiivne funktsioon. Teisisõnu, mehekehas ei eristu organit, mille ainus bioloogiline ülesanne oleks nauding, samas kui naisekehas on selline struktuur olemas. Nende morfoloogiliste erinevuste ignoreerimine moonutab arusaamist naudingust kui seksuaalse tähendusloome keskmest.

Analüüs tõi esile ka seksuaalsusega seotud kujutlusvõime piirid ning eriti selle tiheda seose kehastumusega. Väärtussüsteemid kujunevad kooskõlas nendega seotud kehaliste tähendusloomeprotsessidega ning Lääne ühiskondades on normatiivsete skeemide mõõdupuuks olnud mehe vaatepunkt ja kehakogemus. Sellest lähtuvalt on esile kerkinud reproduktiivsust ületähtsustav seksuaaleetika, mis on mehekeha perspektiivist sisemiselt kooskõlaline, kuid naise vaatepunktist ebaloogiline ja segadusttekitav.

Üks feministliku filosoofia ülesandeid võiks olla mõisteliste ja analüütiliste vahendite loomine selle segaduse esiletoomiseks ning mõõdupuude ümbermõtestamiseks selliselt, et need võtaksid arvesse ka naise perspektiivi. Artiklis kasutasin sellise mõistelise raamistiku loomiseks Beauvoiri mitmetähenduslikkuse eetikat, mis võimaldas visandada esialgsed kontseptuaalsed piirjooned naudingupõhisele seksuaaleetikale. Beauvoiri eetika mõistetes järgib selline käsitlus üleminekut kehaliselt tähendusloomelt eetilisele väärtusloomele, mille keskmes on vabaduse mõiste. Beauvoiri filosoofias on vabadus võime ületada elu antused sellega,

et osaletakse neist lähtuvas tähendus- ja väärtusloomes. Seksuaalne nauding saab olla üks viise, kuidas seda võimet oma intersubjektiivses rikkuses tegelikult realiseerida. Naudingu tõsiseltvõtmine ei vähenda armastuse, läheduse ega vastutuse tähtsust, vaid loob neile tähendusliku pinna, mis aitab liikuda kõigepealt segaduse juurest selguseni ning selguse abil muutuseni.

Kasutatud kirjandus

- Augustinus (419–420/n.d.). *De nuptiis et concupiscentia. On marriage and concupiscence*, <https://www.newadvent.org/fathers/15071.htm>
- Aquino Thomas (1265–1274/1991). *Summa theologiae* (T. McDermott, Trans.). Christian Classics.
- Basanta, S., & Nuño de la Rosa, L. (2023). The female orgasm and the homology concept in evolutionary biology. *Journal of Morphology*, 284(1), e21544. <https://doi.org/10.1002/jmor.21544>
- Beauvoir, S. (1949a). *Le Deuxième sexe I*. Gallimard.
- Beauvoir, S. (1949b). *Le Deuxième sexe II*. Gallimard.
- Beauvoir, S. de (1949/1997). *Teine sugupool* (M. Mauer & A. Tõnnov, tlk). Vagabund.
- Beauvoir, S. de (1947/2018). *The ethics of ambiguity* (B. Frechtman, Trans.). Open Road.
- Brake, E. (2023). Marriage and domestic partnership. In E. N. Zalta & U. Nodelman (Eds.), *The Stanford encyclopedia of philosophy* (Winter 2023 ed.). <https://plato.stanford.edu/archives/win2023/entries/marriage/>
- Caruana, F., Palagi, E., & de Waal, F. B. M. (2022). Cracking the laugh code: Laughter through the lens of biology, psychology and neuroscience. *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences*, 377(1863), 20220159. <https://doi.org/10.1098/rstb.2022.0159>
- Freud, S. (2016). *Three essays on the theory of sexuality* (The 1905 ed.). Verso.
- Frith, H. (2015). *Orgasmic bodies: The orgasm in contemporary western culture*. Palgrave Macmillan.
- Gudorf, C. E. (1994). *Body, sex, and pleasure: Reconstructing Christian sexual ethics*. Pilgrim Press.
- Heinämaa, S. (2003). *Toward a phenomenology of sexual difference: Husserl, Merleau-Ponty, Beauvoir*. Rowman & Littlefield Publishers.
- Heinämaa, S. (2017). Ambiguity and difference: Two feminist ethics of the present. In E. Parker (Ed.), *Differences: Rereading Beauvoir and Irigaray* (pp. 137–176). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780190275594.003.0006>
- Herbenick, D., Fu, T.-C. (Jane), Arter, J., Sanders, S. A., & Dodge, B. (2018). Women's Experiences With Genital Touching, Sexual Pleasure, and Orgasm: Results From a U.S. Probability Sample of Women Ages 18 to 94. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 44(2), 201–212. <https://doi.org/10.1080/0092623X.2017.1346530>
- Husserl, E. (1982). *General introduction to a pure phenomenology* (F. Kersten, Trans.). Kluwer Academic Publishers.

- Husserl, E. (1989). *Ideas pertaining to a pure phenomenology and to a phenomenological philosophy. Studies in the phenomenology of constitution. (Ideas II)* (R. Rojcewicz, Trans.). Kluwer Academic Publishers.
- Husserl, E. (2014). Fenomenoloogiline alusvaatlus. (Katkend). (J. Hellerma, tlk). *Akadeemia*, 12, 2179–2193.
- Jackson, S., & Scott, S. (2010). *Theorizing sexuality*. Open University Press.
- Kalman, H. (1955/2013). Faking orgasms and the idea of successful sexuality. *Janus Head*, 13(1), 97–118. <https://doi.org/10.5840/jh20141316>
- Koedt, A. (1970/1996). The myth of the vaginal orgasm. In S. Jackson & S. Scott (Eds.), *Feminism and sexuality: A reader* (pp. 111–116). Columbia University Press.
- Komisaruk, B. R., Beyer, C., & Whipple, B. (2006). *The science of orgasm*. Johns Hopkins University Press.
- Kontula, O., & Miettinen, A. (2016). Determinants of female sexual orgasms. *Socioaffective Neuroscience & Psychology*, 6(1). <https://doi.org/10.3402/snp.v6.31624>
- Laqueur, T. W. (1990). *Making sex: Body and gender from the Greeks to Freud*. Harvard University Press.
- Mahar, E. A., Mintz, L. B., & Akers, B. M. (2020). Orgasm equality: Scientific findings and societal implications. *Current Sexual Health Reports*, 12(1), 24–32. <https://doi.org/10.1007/s11930-020-00237-9>
- Mead, M. (1980). *Male and female: A study of the sexes in a changing world*. Morrow Quill Paperbacks.
- Mead, M. (2020). *Sugu ja sundus kolmes primitiivses ühiskonnas*. (T. Ülemaantee, tlk). Ilmamaa.
- Merleau-Ponty, M. (1945/2002). *Phenomenology of perception: An introduction* (C. Smith, Trans.). Routledge.
- Meston, C. M., & Buss, D. M. (2007). Why Humans Have Sex. *Archives of Sexual Behavior*, 36(4), 477–507. <https://doi.org/10.1007/s10508-007-9175-2>
- Mintz, L. B. (2017). *Becoming cliterate: Why orgasm equality matters—and how to get it* (1st ed.). HarperOne.
- Niineste, R. (2025). *A pleasure of one's own: On the intersubjectivity of sexual experiences*. [Doctoral dissertation, Tallinn University]. <https://www.etera.ee/s/DlkxI79A3b>
- O'Connell, H. E., Sanjeevan, K. V., & Hutson, J. M. (2005). Anatomy of the clitoris. *Journal of Urology*, 174(4, Part 1), 1189–1195. <https://doi.org/10.1097/01.ju.0000173639.38898.cd>

- Tuana, N. (2004). Coming to understand: Orgasm and the epistemology of ignorance. *HYPATIA*, 19(1), 194–232. <https://doi.org/10.1111/j.1527-2001.2004.tb01275.x>
- Vendrell-Ferran, I. (2016). Affective intentionality. In T. Szanto & D. Moran (Eds.), *Phenomenology of sociality: Discovering the 'We'* (pp. 219–233). Routledge, Taylor & Francis Group.
- Welton, D. (2012). Bodily intentionality, affectivity, and basic affects. In Zahavi, D. (Ed.), *The Oxford handbook of contemporary phenomenology* (pp. 177–197). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199594900.013.0010>

Rita Niineste on Tallinna Ülikooli humanitaarteaduste instituudi filosoofia nooremlektor. Tema uurimistemadeks on seksuaalsuse filosoofia ja eetika, eksperimentaalpsühholoogia uusimate andmete fenomenoloogiline analüüs ning teaduspõhiseid viisid seksuaalsuse mõtestamiseks nii filosoofiatraditsiooni sees kui ka sellest väljaspool. Tema praegune peamine eesmärk on arendada doktoritöös käsitletud teemasid edasi järeldoktorantuuris ning kirjutada monograafia seksuaalsete kogemuste fenomenoloogiast.

Rita Niineste is Junior Lecturer of Philosophy at the School of Humanities of Tallinn University. Her research focuses on the philosophy and ethics of sexuality, phenomenological analysis of the newest data of experimental psychology and research-based interpretations of sexuality within the tradition of philosophy and outside. She is beginning her postdoctoral research and writing a monograph on the phenomenology of sexual experience.

Abstract

The Perspective of Pleasure: Body, Desire and the Limits of Imagination

This article examines sexuality—and sexual pleasure in particular—from a phenomenological perspective. It approaches sexual life as an everyday practice and seeks to view it not only as an experience, but also as a site of meaning-making and of ethical self-understanding and mutuality. The analysis draws on contemporary empirical research on women's sexuality as well as on Simone de Beauvoir's philosophical ideas concerning the relation between embodiment and imagination and its ethical implications. The central thesis of the article suggests that pleasure is not an incidental or secondary aspect of sexuality, but a constitutive and defining element – its experiential core – through which both individual experience and the ethical and existential dimensions of a relationship acquire their sense and direction.

Keywords: sexuality, pleasure, desire, sexual ethics, imagination, Simone de Beauvoir, philosophy of sexuality, phenomenology of sexuality, feminist phenomenology, freedom